

співробітництва. Англійський еквівалент поняття співробітництва (collaboreshion) є більш ширшим за кооперацію (cooperation), адже означає взагалі сам факт співпраці між контрагентами (розумілося, що контрагенти – це агенти, які конкурують, приречені конкурувати у якості сфері діяльності) на основі соціальної та економічної вигоди. Природу обох явищ, безумовно, складає фактор довіри.

Звідси друга гіпотеза досліджень передбачала, що саме фактор відсутності такої довіри є детермінантним при поясненні ситуації у вітчизняному овочівництві.

Для відповіді на це питання вважали за доцільне певну нову концептуальну постановку задачі дослідження: чи може бути заміщена конкуренція у галузі і які видозміни конкуренції при цьому можливі.

Так, об'єктивно конкуренція присутня серед виробників, серед споживачів і між споживачами та виробниками. З точки зору актуальності побудови ефективного ринку найбільш важливою слід вважати перший різновид. Однією з принципів відмінностей постіндустріалізації вбачаємо те, що у цьому разі:

1) конкуренція серед споживачів мінімізується через підвищення платоспроможного попиту та вдосконалення структури і обсягів пропозиції;

2) конкуренція серед виробників видозмінюється за критерієм мінімізації можливих дисфункцій як наслідків необмеженої конкуренції; звідси колабораціонізм не замінює конкуренцію, а доповнює за критерієм можливості отримання додаткової економічної вигоди від співробітництва.

Різниця між такими різновидами конкуренції обумовлена насамперед моделлю поведінки агентів: у разі жорсткої конкуренції – це поведінка індивідууму виходячи з власних інтересів і не більше, м'якої – поведінка

індивідууму в межах інтересів групи з можливістю знайти прийнятний варіант для всіх. Відповідно жорстка конкуренція може бути асоційована із т. з. плюралістичною конкуренцією, тоді як м'яка – із т. з. консенсусною.

У загальному змісті співробітництво включає в себе такі визначальні принципи:

– несприйняття опортунізму (тобто поведінки, що є неочікуваною з боку партнерів, яка призводить до отримання вигоди якійсь одній групі за рахунок інших);

– створення нових дієвих механізмів справедливого розподілу обов'язків і прав між учасниками економічних відносин (вирішення проблеми «безбілетника» [1-2]);

– здатність до компромісів (тобто тяжіння до поведінки вирішення конфліктів інтересів та збереження співробітництва, що у підсумку буде більш вигідним аніж альтернативна);

– зростання взаємної довіри між групами агентів, що вимушені контактувати в даній системі економічних відносин;

– формування нової ідеології постановки місії, планів, цілей, задач економічної діяльності;

– зростання ролі колективних цінностей в межах даної економічної системи.

На концептуально-ідеологічному рівні тлумачення суті ринкових відносин слід підкреслити, що в постіндустріальному суспільстві економічний лібералізм на основі (вільної) конкуренції трансформується у новий різновид лібералізму – «соціально детермінований лібералізм» (авторський термін), де на доповнення (спочатку) та – у подальшому – на заміщення жорсткої конкуренції індустріального капіталізму виникають і стають переважаючі більш соціалізовані його форми. При цьому механізми соціалізації забезпечують швидші і більш успішні трансформаційні зміни.

Список використаних джерел:

1. Тамбовцев В. Л. Теории государственного регулирования экономики : учеб. пособие / В. Л. Тамбовцев. – М. : Инфра-М, 2009. – 158 с. (Учебники экономического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова).
2. Милгром П. Экономика, организация и менеджмент: В 2-х т. / Милгром П., Робертс Дж. ; Пер. с англ. Под редакцией И. И. Елисеевой, В. Л. Тамбовцева. – Спб. : Экономическая школа, 2001. – Т. 2. – 422 с.

УДК 631.11.477

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ

Захарчук О. В. – д.е.н., професор

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Аналіз економічної ефективності виробництва – рослинництву, тваринництву, використанню основних засобів здійснюється як кормовиробництву, так і в цілому по галузі. В них аналізується використання окремих видів

основних засобів – машинно-тракторного парку, транспортних засобів, виробничих приміщень, продуктивної худоби, багаторічних насаджень. При цьому враховується забезпеченість матеріально-технічної бази основними й оборотними засобами, визначаються їхнє раціональне співвідношення для сільськогосподарських підприємств різного виробничого напрямку.

Вихідними даними для аналізу економічної ефективності матеріально-технічної бази є матеріали річних звітів сільськогосподарських підприємств, зведені річні звіти виробничих об'єднань адміністративних районів, областей, матеріали первинного обліку.

Загальноприйняте визначення економічної ефективності матеріально-технічної бази для виробництва сільськогосподарської продукції характеризується співвідношенням між витратами на їх формування та одержаними економічними результатами, зокрема збільшенням обсягів виробництва, поліпшенням якості й зниженням собівартості продукції.

Методологія аналізу економічної ефективності використання та відтворення матеріально-технічної бази передбачає: визначення й розробку показників, коефіцієнтів, динамічних рядів; збір інформації та створення бази даних; аналіз і оцінку наявного стану, структури та потреби в основних засобах для комплексної оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств; виявлення резервів збільшення обсягів виробництва продукції, нарощування виробничих потужностей, підвищення рівня їх дохідності й рентабельності. При цьому важливого значення набуває підбір методів і способів аналізу економічної ефективності використання та відтворення основних засобів. Методологія визначення економічної ефективності використання матеріально-технічної бази включає формулювання категорій, що використовуються у процесі її здійснення, визначення критерію й уточнення показників економічної ефективності використання основних виробничих засобів, вибір методів дослідження [1].

Дослідження економічної ефективності матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств проводять методами аналізу рядів динаміки фондооснащеності одиниці земельної площі та фондоозброєності праці, структурного аналізу складу основних засобів у різних типах підприємств, статистичних групувань і кореляційно-регресійного аналізу, монографічним, порівняння та зіставлення

кількісних і вартісних показників, розрахунково-аналітичним, індексним, моделювання й конструювання, екстраполяції, розрахунково-нормативним та іншими [2].

Для визначення економічної ефективності матеріально-технічної бази вченими-економістами рекомендована система натуральних і вартісних показників. До групи натуральних вони відносять всі техніко-економічні показники роботи двигунів, машин та ін. Група вартісних показників враховує: відношення національного доходу на одиницю вартості основних засобів; чистого доходу до основних і оборотних засобів (рентабельність); обсягу виробленої продукції до основних виробничих засобів (фондовіддача) та продуктивність праці. Як додаткові показники, на думку автора, слід включати вихід валової продукції на одиницю виробничих витрат; термін окупності капітальних вкладень на формування основних засобів; фондовіддачу й продуктивність праці, обчислені за величиною валового доходу; обсяги продукції сільського господарства, валового та чистого доходу на одиницю земельних угідь і чистого доходу з розрахунку на одиницю основних засобів, собівартість продукції [3]. Також до вартісних показників відносять обсяг валової продукції, рівень продуктивності праці та грошово-матеріальних витрат на одиницю продукції, обсяги валового й чистого доходу, рентабельність підприємств. Вартість валової продукції, обсяги валового доходу доцільно визначати на одиницю сільськогосподарських угідь, 1 грн грошово-матеріальних витрат та основних виробничих засобів. Результативні показники, віднесені до одиниці земельної площі, характеризують рівень використання основного засобу сільськогосподарського виробництва.

Ефективність використання матеріально-технічної бази у сільськогосподарському виробництві, як вважає О. М. Голованов, відображають показники рентабельності, валової продукції з розрахунку на відпрацьовані людино-дні (люд.-год), вартість валової продукції (валового, чистого доходу) до вартості виробничих засобів (на одиницю земельної площі) та виробничих витрат на одиницю валової продукції [4].

Аналіз запропонованих показників економічної ефективності використання матеріально-технічної бази більшістю учених-економістів показує, що головним критерієм ефективності основних виробничих засобів є підвищення продуктивності праці з урахуванням запровадження науково-технічного прогресу.

Таким чином, ефективність використання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств необхідно характеризувати системою показників, яка включає виробництво валової продукції в порівнянних цінах і валового доходу з одиниці земельної площі з розрахунку на середньорічного працівника, 1 люд.-год затрат праці, 1 грн. виробничих витрат, на одиницю вартості основних виробничих засобів.

При визначенні загальної економічної ефективності матеріально-технічної бази пріоритетні вартісні показники, які характеризують обсяги виробництва продукції, валового (чистого) доходу, рівень продуктивності праці й грошово-матеріальних витрат, коефіцієнт ефективності основних засобів. При аналізі порівняльної ефективності матеріально-технічної бази у різних типах підприємств, районах чи регіонах із приблизно однаковим рівнем фондозабезпеченості вирішальне значення за рівних інших показників слід надавати показникам фондомісткості продукції (фондовіддачі) та приведеним витратам.

Таким чином, ми можемо зробити

висновок, що у світовій практиці існує значна кількість методів та прийомів оцінювання інвестицій в основні засоби. Універсальність даних методів робить їх доступними для всіх галузей. При цьому виділяють дві групи методів: засновані на облікових оцінках – за терміном окупності, за нормою прибутку на капітал; засновані на дискontованих оцінках – розрахунок чистої приведеної вартості, внутрішньої норми дохідності, розрахунок дискontованого терміну окупності інвестицій, індексу прибутковості.

Узагальнення методичних підходів до аналізу використання й відтворення основних виробничих засобів дає змогу встановити наявність серед науковців значного різноманіття поглядів на їхню сутність і методику аналізу матеріально-технічної бази аграрних підприємств. Такі методики уможливають комплексно оцінити рівень матеріально-технічної бази, ефективність її використання та оновлення. Вони, як правило, універсальні й можуть застосовуватися до підприємств будь-якої галузі, в тому числі також для аграрних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Аналіз методології визначення вартості підприємства в межах дохідного підходу / В. Г. Андрійчук, Р. В. Андрійчук // Економіка АПК. - 2012. - № 9. - С. 40-47.
2. Захарчук О. В. Матеріально-технічне забезпечення сільського господарства України : посіб. / [Лупенко Ю. О., Захарчук О. В., Вишневецька О. В. та ін.]; за ред. Ю. О. Лупенка та О. В. Захарчука. - К. : ННЦ ІАЕ, 2015. - 144 с.
3. Покинъчереда А. П. Экономико-статистическое изучение производственных фондов колхозов и совхозов / А. П. Покинъчереда. - М.: Статистика, 1972.
4. Голованов О. М. Ефективність використання основних виробничих фондів колгоспів / О. М. Голованов. - К.: Урожай, 1975. - С. 89-90.
5. Захарчук О. В. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України / О. В. Захарчук // Економіка АПК. - 2014. - № 7. - С. 92-99.

УДК 338 (075.8)

ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ У ФОРМУВАННІ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Мороз О. О. – д.е.н., професор

Вінницький національний технічний університет

Одним із індикаторів суспільного розвитку є сфера послуг (третинний сектор). Так, за концепцією постіндустріального суспільства (Д. Белл) збільшення частки послуг в економіці є одним із прогресивних структурних зрушень [1]. У структурі світового ВВП в 2016 р. сфера послуг займає більше 60 %, тоді як первинний сектор економіки (сільське, лісове та рибне господарство, добувна промисловість) – лише біля 6%. Відповідно вторинний сектор (переробна промисловість та будівництво) – більше 30 %.

Така тенденція структурних зрушень

свідчить про вищі темпи зростання надання послуг порівняно з матеріальним виробництвом. Дану світову закономірність можна пояснити в тому числі зростанням рівня технологій у матеріальному виробництві та відповідно вивільненням ресурсів, у т. ч. людських, та спрямування їх у сферу послуг.

Збільшення питомої ваги сфери послуг у ВВП спостерігається і в Україні, що є позитивною тенденцією. Так, в 2016 р. питома вага сільського, лісового, рибного господарства складала 11,7 %, добувної промисловості – 5,5 %, переробної промисловості – 12,2 %, а